Journal of Applied Researches in Geographical Sciences
Print ISSN: 2228-7736 Online ISSN: 2588-5138
https://jgs.khu.ac.ir/

Futures Studies of Tehran Metropolitan Area Development in the Globalization Process

Haniyeh Asadzadeh[1] | **Tajaddin Karami**[2]✉ |**Farzaneh Sasanpour**[3] **Ali Shamaie**[4]

1. Ph.D. in Geography and Urban Planning, Faculty of Geosciences, Kharazmi University, Tehran, Iran. **Email:** std_h.asadzadeh@khu.ac.ir
2. Corresponding Author,Assistant Professor of Geography and Urban Planning, Faculty of Geosciences, Kharazmi University, Tehran, Iran. **Email:** karamit@khu.ac.ir
3. Associate Professor of Geography and Rural Planning, Faculty of Geosciences, Kharazmi University, Tehran, Iran. **Email:** sasanpour@khu.ac.ir
4. Associate Professor of Geography and Urban Planning, Faculty of Geosciences, Kharazmi University, Tehran, Iran. **Email:** shamai@khu.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received
2020/10/08
Received in revised
2021/09/01
Accepted
2021/09/27
Published
2021/09/29
Published online
2025/09/23

Keywords:
Futures Studies,
Urban Regional Development,
Globalization,
Scenario Planning,
Tehran.

ABSTRACT

In present society, structural transformations within the economy, rapid advancements in science and technology, constraints on financial and human resources, the interdependence of nations, global competition, and the increasing trend toward globalization necessitate a more profound understanding of "change" and the "future" for governments, businesses, organizations, and individuals. Futures studies play a critical role in assisting policymakers and planners in the development of effective programs by enhancing communication, coordination, and collaboration among organizations and institutions. This research is applied in its objectives, descriptive-analytical in its nature and methodology, and exploratory in its approach to scenario writing. Data were collected through both documentary and field methods. In the field method, a researcher-constructed questionnaire in the form of a cross-impact matrix was administered to experts for scoring the factors. Utilizing the Delphi method, 30 experts were selected, and questionnaires were distributed non-randomly through convenience sampling. The data were analyzed using MICMAC and MORPHOL software. The findings indicate that the urban-regional system of Tehran is in an unstable state. Ten key drivers were identified as influential in the development of the Tehran metropolitan area: dominant ideology, integrated management, expansion of information and communication technology infrastructure, e-commerce, enhancement of economic competitiveness, economic branding, electronic management systems, political transparency, facilitation of multinational companies' entry, and the expansion of urban diplomacy. Ultimately, the scenarios for the future development of the Tehran metropolitan area revealed eight potential outcomes. The first scenario, characterized by nine pessimistic assumptions and one intermediate assumption, was identified as having the highest probability of occurrence.

Cite this article: Karami, Tajaddin., Asadzadeh, Haniyeh., Sasanpour, Farzaneh., & Shamaie, Ali. (2025). Futures Studies of Tehran Metropolitan Area Development in the Globalization Process. *Applied Researches in Geographical Sciences*, 25 (78), 184-203. DOI: http://dx.doi.org/10.61186/jgs.25.78.1

© The Author(s). Publisher: Kharazmi University
DOI: http://dx.doi.org/10.61186/jgs.25.78.1

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]
[DOI: 10.61186/jgs.25.78.1]

Journal of Applied Researches in Geographical Sciences
Print ISSN: 2228-7736 Online ISSN: 2588-5138
https://jgs.khu.ac.ir/

Extended Abstract

Introduction

In the late 20th century, liberalism provided an institutional framework that facilitated the rise of globalization, one of the most significant processes of the post-industrial capitalist era. This shift led to the transition from a nation-based economy to a city-based economy, with city-regions emerging as key drivers of economic growth and critical spatial nodes in the global economy. These city-regions now play a pivotal role in both national and international development .The Tehran metropolitan area, with a population of approximately 16 million and contributing 30% of Iran's GDP, is recognized as one of the 30 largest city-regions in the world. However, Tehran ranks outside the top 60 global cities in terms of economic activity, social capital, and information exchange, and is classified as a minimal-signifier city in the global city hierarchy. Despite the emphasis in Tehran's development plans and documents on becoming a knowledge-based, smart, and global city, there is little evidence of progress toward achieving these goals. This study adopts a spatial-geographical theoretical approach to examine the key factors and driving forces influencing the development of the Tehran metropolitan area, with the aim of proposing scenarios for its integration into the global economy. The research is grounded in the premise that, despite its significant potential, Tehran is currently unable to effectively position itself within the global network of cities and the global economy due to the influence of multi-scalar forces operating from global to local levels.

Material and Methods

This research is applied in terms of its objective and descriptive-analytical in terms of its nature and methodology. The scenarios developed are exploratory in nature. The study began with the collection of factors derived from theoretical studies and expert surveys. A researcher-constructed questionnaire, comprising 31 factors organized in a cross-impact matrix, was designed for scoring by experts. Thirty experts were selected non-randomly using a convenience sampling method. Data analysis was conducted using MICMAC software to identify key drivers and MORPHOL software to construct the scenarios. These tools enabled the extraction of critical factors and the development of plausible future scenarios for the Tehran metropolitan area.

Results and Discussion

This research, adopting a descriptive-analytical approach with applied objectives, examines the key factors influencing the development of the Tehran metropolitan area. Through a survey of 30 experts and data analysis using MICMAC and MORPHOL software, the key factors were classified into five regions based on their influence and dependence. Factors such as integrated management, expansion of information and communication technology (ICT) infrastructure, and investment security demonstrated the highest direct influence. In

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]
[DOI: 10.61186/jgs.25.78.1]

Journal of Applied Researches in Geographical Sciences
Print ISSN: 2228-7736 Online ISSN: 2588-5138
https://jgs.khu.ac.ir/

contrast, factors like a multi-product economy, foreign investment attraction, and quality of life improvement exhibited the highest direct dependence.

The system under study was evaluated as unstable, with factors scattered around the diagonal axis. The proposed scenarios were exploratory, and among them, four top scenarios with the highest inertia scores were selected. These scenarios primarily presented pessimistic assumptions, including the intensification of ideological restrictions, traditional management practices, and obstacles to infrastructure development and e-commerce. The findings highlight that achieving Tehran's developmental goals requires a focused effort on key influential factors and a reduction in system instability. Addressing these challenges is essential for integrating Tehran into the global economy and realizing its potential as a knowledge-based, smart, and global city.

Conclusion

Globalization, recognized as a paramount process of the post-industrial capitalist era, has intensified competition among cities to attract investment and secure a more advantageous position within the global division of labor. In this competitive context, cities endeavor to attain an elevated status within the global city network to enhance their economic prospects. Tehran, as a prominent urban center, must not remain peripheral to this global network and should harness its capacities to establish a significant presence on the international stage. To achieve this objective, Tehran must moderate its prevailing discourse, adopt international standards, create a conducive environment for attracting multinational corporations and foreign investors, and develop stable, incentive-based regulatory frameworks. Enhancing Tehran's global competitiveness will not only facilitate its successful integration into the global economy but also promote economic growth and improve the quality of life for its residents. Accomplishing this aspiration necessitates an adjustment of ideological perspectives, a reduction of tensions in international relations, and an expansion of urban diplomacy. Realizing this vision requires decisive governance and a collective comprehension of the necessary transformations for the future. The instability of Tehran's urban system and the foreboding scenarios that lie ahead emphasize the need to focus on identified drivers and implement strategies tailored to local geographical, socio-economic, and environmental contexts. By addressing these challenges, Tehran can position itself as a dynamic and competitive participant in the global city network.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]

[DOI: 10.61186/jgs.25.78.1]

تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی
شاپا چاپی: ۷۷۳۶-۲۲۲۸ شاپا الکترونیکی: ۵۱۳۸-۲۵۸۸
https://jgs.khu.ac.ir/

آینده‌پژوهی توسعه منطقه شهری تهران در فرآیند جهانی‌شدن

هانیه اسدزاده[۱]، تاج الدین کرمی[۲]✉، فرزانه ساسانپور[۳]، علی شماعی[۴]

۱. دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. رایانامه: std_h.asadzadeh@khu.ac.ir

۲. نویسنده مسئول، استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. رایانامه: karamit@khu.ac.ir

۳. دانشیار جغرافیای و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. رایانامه: sasanpour@khu.ac.ir

۴. دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. رایانامه: shamai@khu.ac.ir

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:
مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:
۱۳۹۹/۰۷/۱۷

تاریخ بازنگری:
۱۴۰۰/۰۶/۱۰

تاریخ پذیرش:
۱۴۰۰/۰۷/۰۵

تاریخ انتشار:
۱۴۰۰/۰۷/۰۷

تاریخ انتشار آنلاین:
۱۴۰۴/۰۷/۰۱

کلیدواژه‌ها:
آینده‌پژوهی،
توسعه منطقه شهری،
جهانی‌شدن،
برنامه‌ریزی سناریو،
تهران.

چکیده

امروزه تغییرات ساختاری در اقتصاد، تحولات سریع علم و فناوری، محدودیت‌ها در منابع مالی و انسانی، وابستگی متقابل کشورها، رقابت در سطح جهانی و تمایل روزافزون به جهانی‌شدن، لزوم درک بهتر «تغییرات» و «آینده» را برای دولت‌ها، کسب‌وکارها، سازمان‌ها و مردم ایجاب می‌کند. بدین منظور، آینده‌پژوهی از طریق ایجاد ارتباط، هماهنگی و هم‌اندیشی بین سازمان‌ها و نهادها به سیاست‌گذاران و برنامه ریزان کمک می‌کند تا برنامه‌های توسعه مناسبی را طراحی کنند. این پژوهش به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ ماهیت و روش تحقیق توصیفی- تحلیلی و از نظر الگوی سناریونویسی اکتشافی است. داده‌ها به روش اسنادی و میدانی گردآوری شدند. در روش میدانی پرسشنامه محقق ساخته در قالب ماتریس متقابل برای امتیازدهی عامل‌ها در اختیار کارشناس‌ها قرار گرفت. به روش دلفی ۳۰ نفر کارشناس انتخاب شدند. توزیع پرسشنامه‌ها نیز به روش غیراحتمالی از نوع در دسترس بود. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار میک مک و مورفول استفاده شد. نتایج پژوهش حاکی از آن است که سیستم منطقه شهری تهران در حالت ناپایدار قرار دارد. ده نیروی پیشران از جمله عامل‌های ایدئولوژی حاکم، مدیریت یکپارچه، گسترش زیرساخت فناوری اطلاعات و ارتباطات، تجارت الکترونیک، گسترش رقابت‌پذیری اقتصادی، برندسازی اقتصادی، سیستم مدیریت الکترونیک، شفافیت سیاسی، تسهیل ورود شرکت‌های چندملیتی، گسترش دیپلماسی شهری به‌عنوان پیشران‌های تأثیرگذار در توسعه منطقه شهری تهران استخراج شدند. در نهایت سناریوهای پیش روی توسعه منطقه شهری تهران نشان داد که هشت سناریو وجود دارد که سناریوی اول با بالاترین احتمال وقوع دارای ۹ گمانه بدبینانه و یک گمانه بینابین است.

استناد: کرمی، تاج الدین؛ اسدزاده، هانیه؛ ساسانپور، فرزانه؛ و شماعی ، علی (۱۴۰۴). آینده‌پژوهی توسعه منطقه شهری تهران در فرآیند جهانی‌شدن. *تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، ۲۵ (۷۸)، ۲۰۳-۱۸۴.
http://dx.doi.org/10.61186/jgs.25.78.1

ناشر: دانشگاه خوارزمی تهران.

© نویسندگان.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]

[DOI: 10.61186/jgs.25.78.1]

مقدمه

در اواخر قرن بیستم، لیبرالیسم یک هسته نهادی را فراهم کرد که تحت آن جهانی‌شدن رونق گرفت (لوک عمادی[۱]، ۲۰۲۰). جهانی‌شدن به‌عنوان واقعیت عصر حاضر بر اصطلاحاتی چون دهکده جهانی، ارتباطات، جریان اطلاعات و شبکه (لاش[۲]، ۱۹۹۴؛ کاستلز[۳]، ۱۹۹۶؛ هال[۴]، ۲۰۰۱؛ فریدمن[۵]، ۲۰۰۵) اتصال، نزدیکی یا کاهش فضا و مسافت (گیدنز[۶]، ۱۹۹۹؛ تاملینسون[۷]، ۱۹۹۹) تأکید می‌کند؛ و به‌عنوان مهم‌ترین فرایند عصر سرمایه‌داری فراصنعتی، سبب گذار از نظام اقتصادی کشورپایه به نظام اقتصادی شهرپایه شده است (لی، وونگ و لا[۸]، ۲۰۰۷). لذا شهر منطقه‌ها به‌طور فزاینده به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین عاملان رشد اقتصادی ملت‌ها در نظر گرفته می‌شوند (بانک جهانی[۹]، ۲۰۰۹). امروزه شهر- منطقه‌ها به‌عنوان گره‌های فضایی مهم در اقتصاد جهانی و به‌عنوان عاملین سیاسی خاص در صحنه جهانی عمل می‌کنند و متشکل از طیف گسترده‌ای از شهرهای بزرگ و کوچک تجمیع شده هستند که تحت نفوذ یک مرکز توسعه‌یافته قوی قرار دارند (اسکات و همکاران[۱۰]، ۱۹۹۶). مجموعه‌ی شهری تهران با گستره فضایی دو استان تهران و البرز به‌عنوان یکی از ۳۰ شهر- منطقه بزرگ دنیا محسوب می‌شود. بر اساس نتایج سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ حدود ۱۶ میلیون نفر در آن زندگی می‌کنند که بیست درصد جمعیت کشور و ۳۰ درصد تولید ناخالص داخلی را پوشش می‌دهد.

بنابراین نقش مسلط این مجموعه در نظام اقتصاد شهری و منطقه‌ای ایران محرز است؛ اما بر اساس رتبه‌بندی مجله سیاست خارجی[۱۱] (۲۰۰۸) تهران از نظر شاخص فعالیت اقتصادی، سرمایه اجتماعی، تبادل اطلاعات، میزبانی رویدادهای فرهنگی و میزبانی رویدادهای سیاسی خارج از مجموعه ۶۰ شهر نخست جهان بوده و در رتبه ۶۲ قرار دارد. همچنین در مطالعه گروه لافبورو به رهبری پیتر تیلور و جان بیورستاک تهران در سلسله‌مراتب شهرهای جهانی خارج از رده‌بندی شهرهای جهانی آلفا، بتا و گاما و در دسته شهرهای با نشانه حداقل قرار گرفته است (اسکات، همان: ۸۰). بااین‌حال با نگاهی به اهداف منشور شهر تهران (۱۳۸۰)، قانون و آیین‌نامه جلب و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی (۱۳۸۱)، طرح توسعه استان تهران (۱۳۸۲)، سند ملی توسعه استان تهران (۱۳۸۳)، سند چشم‌انداز بیست‌ساله در افق ۱۴۰۴(۱۳۸۲)، سند چشم‌انداز تهران ۱۴۰۴(۱۳۸۵)، طرح راهبردی-ساختاری تهران (۱۳۸۶) و به‌رغم تأکید هرکدام از این اسناد مبنی بر اهمیت روابط بین‌المللی و ایجاد فضاهایی برای ایفای نقش جهانی؛ تهران خود را شهری دانش‌پایه، هوشمند و جهانی با افزایش سهم اقتصاد مدرن و دانش‌پایه و تأمین فضا، زیرساخت‌ها و ارتباطات لازم در آن، برای ارتقاء زیست پذیری و فعالیت پذیری شهر در سطح جهانی و منطقه‌ای تعیین کرده است. ازاین‌رو، موضوع جهانی‌شدن را به‌عنوان یکی از محوری‌ترین بخش‌های توسعه خود قرار داده است؛ اما در عمل نشانه‌های کمی برای تحقق چشم‌انداز و اهداف طرح‌ها و برنامه‌های مذکور دیده می‌شود؛ بنابراین این پژوهش بر این ایده شکل گرفته است که منطقه شهری تهران دارای پتانسیل‌های زیادی برای نقش‌آفرینی در شبکه جهانی شهرها و اقتصاد جهانی است اما در شرایط کنونی تحت نیروهای گوناگون عمل‌کننده در مقیاس‌های چندلایه (از سطح جهانی تا محلی) ناتوان از نقش‌آفرینی خود است. با علم به این واقعیت، این پژوهش از منظر نظریه فضایی-جغرافیایی به دنبال شناخت عوامل کلیدی و نیروهای پیشران در توسعه منطقه شهری تهران است تا سناریوهای پیش روی آن جهت پیوستن به اقتصاد جهانی را ارائه نماید.

1 Luke Amadi
2 Lash & Urry
3 Castells
4 Hall
5 Friedman
6 Giddens
7 Tomlinson
8 Lee, Wong & Law
9World Bank
10 Scott et al
11 Foreign Policy

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]
[DOI: 10.61186/jgs.25.78.1]

مبانی نظری

جهانی‌شدن[۱۲] برای اولین بار در سال ۱۹۶۱ به فرهنگ وبستر راه یافت (بدیعی و همکاران، ۱۳۹۲) و در اواسط دهۀ ۱۹۸۰ میلادی به موضوعی برجسته تبدیل شد که در ذهن افراد مختلف معانی متفاوتی را متبادر می‌سازد. بسته به خواستگاه فکری و ایدئولوژیک اندیشمندان، جهانی‌شدن می‌تواند به معنای الحاق رو به رشد بازارها، دولت- ملت‌ها و گسترش پیشرفت فناوری‌ها (فریدمن، ۱۹۹۹)، کاهش محدودیت‌های جغرافیایی در زمینۀ نظام‌های اجتماعی و فرهنگی (واترز[۱۳]، ۱۹۹۵)، افزایش دامنۀ اشاعۀ نظریات و فناوری‌ها (آلبرو[۱۴]، ۱۹۹۶)، تهدید استقلال ملی از سوی کنش گران فراملیتی (بک[۱۵]، ۲۰۰۰)، یا تحول بنیان‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی جوامع باشد. صندوق بین‌المللی پول نیز جهانی‌شدن را ادغام فزاینده اقتصادها در سراسر جهان، به‌ویژه از طریق جریان تجارت و مالی تعریف کرد (صندوق بین‌المللی پول[۱۶]، ۲۰۰۰).

در راستای تجدید ساختار اقتصاد جهانی، سازمان فضایی شهرها و مناطق شهری دگرگون‌شده و در اثر برتری فضای جریان‌ها (کاستلز[۱۷]، ۱۹۸۹) و فشردگی زمان - مکان[۱۸] (دیوید هاروی،[۱۹] ۱۹۸۹)، جهان در حال کوچک شدن است. کاستلز «فضای جریان‌ها»[۲۰] را فضای مسلط جامعۀ شبکه‌ای می‌داند که جریان‌های سرمایه، اطلاعات، فناوری، جمعیت و جریان‌های متقابل سازمانی، جریان‌های تصاویر، صداها و نمادها، آن را شکل می‌دهند. کاستلز لازمه مادی فضای جریان‌ها را در توسعه زیرساخت‌های فنّاورانه؛ تقویت شهرها به‌مثابه گره‌ها و محورهای ارتباطی و سازمان‌دهی مکانی نخبگان می‌داند (کاستلز، ۱۹۸۹). تیلور نیز معتقد است که شبکه جهانی شهرها[۲۱]، حاصل یک رابطه تعاملی در فضا و مقیاسی چندبعدی و متشکل از سه لایه است: اقتصاد جهانی (در سطح فرا گرهی) که شبکه در آن خدمات ارائه می‌دهد، شهرها (به‌عنوان گره‌ها اقتصاد جهانی) که مجموعه‌های دانش برای تولید خدمات را تشکیل می‌دهند و شرکت‌های تولیدگر خدمات پیشرفته (زیر گره حیاتی) که خدمات را تولید می‌کنند. (تیلور[۲۲]، ۲۰۱۰). شرکت‌های بزرگ خدمات جهانی، بازیگران اصلی در شکل‌گیری شبکه شهرهای جهان هستند. آن‌ها برای انجام تجارت خود به دنبال محیط‌های غنی از دانش در شهرهای جهان هستند که در آن‌ها می‌توانند پیشرفت کنند. موفقیت هر شرکت بستگی به استراتژی محل استقرار آن‌ها در داشتن دفاتر در شهرهای منتخب جهان دارد. شهرهای جهانی نهاد جغرافیایی هستند که به‌عنوان گره‌های سازمان‌دهی شبکه‌های جهانی ظاهر می‌شوند. هماهنگی و گسترش فضای جریان‌ها و آنچه بنام جهانی‌شدن می‌شناسیم در همین نقاط کانونی یا گره‌ها به‌واسطه شرکت‌های چندملیتی و خدمات پیشرفته انجام می‌شود و شهرها اکنون بخشی از یک دنیای رقابتی هستند (اوتلی[۲۳]، ۱۹۹۸). به‌این‌ترتیب هر گره که بتواند توان رقابتی خود را میان گره‌ها و مناطق دیگر که در پی کسب جایگاه شهری در این شبکه سلسله‌مراتبی جهانی هستند افزایش دهد، موفقیت بیشتری در کسب سرمایه‌گذاری‌ها و به‌تبع آن افزایش سطح کیفی مکان‌های مرتبط خواهد داشت (بورجا و کاستلز[۲۴]، ۱۹۹۷). ساسن پیشنهاد می‌کند با تمرکز برجذب شرکت‌های خدماتی تولیدکننده به شهرهای بزرگ که دارای محیط‌های غنی از دانش و فن‌آوری هستند، به مرکزیت عملکردی شهرها نگاه جدیدی داشته باشیم. در دهه ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰، بسیاری از شرکت‌های خدماتی از این طریق مشتریان جهانی خود را دنبال کردند تا به‌خودی‌خود به شرکت‌های چندملیتی مهم تبدیل شوند، اگرچه شرکت‌های خدماتی تمایل بیشتری به اقتصادهای انباشت ارائه‌شده توسط مناطق شهردارند. این مجموعه‌های خدماتی تولیدکننده در حال ظهور، ریشه شکل‌گیری شهر جهانی

12 Globalization
13 Waters
14 Albrow
15 Beck
16 IMF
17 castells
18 Time–space compression
19 Harvey
20 space of flows
21 global network of cities
22 Taylor
23 Oatley
24 Borja and Castells

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]
[DOI: 10.61186/jgs.25.78.1]

رادارند که دلالت بر تغییر توجه به خدمات پیشرفته تولید در سراسر جهان دارد (ساسن،[۲۵] ۱۹۹۴). تیلور خدمات تولیدکننده پیشرفته را به‌عنوان متصل‌کننده شهرهای دنیا به شبکه شهری جهانی تعریف می‌کند. این تمرکز بر مشاهدات اصلی ساسن (۱۹۹۱) استوار است که نشان می‌دهد فرآیندهای تولید به‌صورت فزاینده پیچیده و فراملی فقط از طریق ورودی‌های شرکت‌های تولیدکننده خدمات پیشرفته که عمدتاً در چند شهر اصلی منتخب متمرکز هستند، قابل‌دوام هستند (برول[۲۶]، ۲۰۱۹).

آلن اسکات (۱۹۹۶) معتقد است که در فرآیند جهانی‌شدن، شهر- منطقه‌های جهانی به‌عنوان یک پدیده نهادی و جغرافیایی جدید و مهم درصحنه جهانی ظاهرشده‌اند. فریدمن و ساسن دیدگاه نسبتاً متفاوتی از تأثیر جهانی‌شدن بر سیستم شهر جهان ارائه می‌دهند. آن‌ها امکان جغرافیای جدیدی از مرکزیت و حاشیه بودن را ارائه می‌دهند و این تقسیم بر تقسیمات دیرینه شمال / جنوب و شرق و غرب در سیستم جهانی است. فریدمن (۱۹۸۶) با طرح فرضیه شهر جهانی تحت عنوان تجزیه‌وتحلیل سیستم‌های جهانی والرشتاین بر اساس نظریه مرکز- پیرامون و با توجه به کارکرد شهرها، دو گونه شهر جهانی (در مرکز جهان سرمایه‌داری و اقتصادهای نیمه پیرامونی) تحت عنوان اولیه و ثانویه معرفی نمود (فریدمن[۲۷]، ۱۹۸۶). ساسن (۱۹۹۱) نیز اصطلاح جهانشهر را آگاهانه و برای تبعیض بیشتر در مورد دو نظریه شهرهای جهانی جان فریدمن و شهر- منطقه‌های جهانی آلن اسکات بکار برده است.

فریدمن سیستم شهر جهانی را به‌عنوان یک سلسله‌مراتب پویا با رتبه‌ها و معیارهای ورودی توصیف می‌کند که در اصل باز است: به حدی که شهرها بتوانند سرمایه‌گذاری را جذب کنند و بیشتر عملکردهای فرماندهی و کنترل اقتصاد جهان را به خود اختصاص دهند، وضعیت آن‌ها در سلسله‌مراتب شهری بالا خواهد رفت. درحالی‌که انتظاراتی وجود دارد که شهرهایی مانند نیویورک، لندن و توکیو به‌عنوان شهرهای درجه‌یک در هر تحلیل تجربی ظاهر شوند، ممکن است شهرها در ردیف شهرهای جهانی قرار بگیرند، یا از دستور خارج شوند و یا افزایش رتبه یا سقوط در رتبه داشته باشند (فریدمن، ۱۹۹۹). ساسن (۱۹۹۴) نیز تصویر مشابهی را ترسیم می‌کند: مناطقی در جهان توسعه‌یافته که زمانی به‌عنوان «هسته» مفهوم‌سازی می‌شوند در حال جابجایی هستند، درحالی‌که مناطقی که یک‌بار «پیرامونی» بودند در حال پیوستن به هسته اصلی سیستم شهر جهان هستند (به‌عنوان‌مثال سقوط دیترویت و ظهور سائوپائولو).

اگرچه هر یک از این سه مفهوم گفته شده در سایر مشارکت‌ها تجدیدنظر شده است، اما (۱) شهرهای جهانی فریدمن، مراکز تسلط و قدرت هستند؛ (۲) جهانشهرهای ساسن مراکز تولیدی برای ورودی‌هایی هستند که قابلیت کنترل جهانی را تشکیل می‌دهند و (۳) شهر-منطقه‌های جهانی اسکات پیوند تولید در اقتصاد جهانی تحت سلطه رژیم انباشت پس از فوردیست است (درودر[۲۸]، ۲۰۰۷) جدول (۱).

جدول (۱). رویکردهای اصلی نظری در مطالعه یک شبکه شهری فراملی

	شهر جهانی	شهر- منطقه جهانی	جهانشهر
نظریه‌پرداز	جان فریدمن	آلن اسکات	ساسکیا ساسن
کارکرد	قدرت	تولید	سرویس پیشرفته
عوامل کلیدی	شرکت‌های چندملیتی	شرکت‌هایی درگیر در شبکه‌های تولید پست فوردیست	شرکت‌های خدمات تولیدکننده
ساختار شبکه	بازتولید (سه‌قطبی) نابرابری فضایی در سیستم جهانی سرمایه‌داری	ساختار مجمع‌الجزایری جایگزین الگوهای هسته/ پیرامون موجود	جغرافیای جدید مرکزیت و برش حاشیه‌ای در الگوهای هسته/ پیرامون موجود
مبنای سرزمینی	منطقه کلان‌شهری	منطقه (کلان‌شهر)	CBD سنتی یا شبکه‌ای از فعالیت تجاری قوی

25 Sassen
26 Breul
27 Friedmann
28 Derudder

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]
[DOI: 10.61186/jgs.25.78.1]

جهانی‌شدن از دیدگاه کاستلز نیز، ظهور نوعی جامعه شبکه‌ای[۲۹] با دگرگونی ساختاری در روابط قدرت، روابط تولید و روابط تجربه (عمل) است. این دگرگونی‌ها با تغییر بنیادین در شکل‌های اجتماعی مکان/زمان به ظهور فرهنگ جدید منجر می‌شود. به اعتقاد کاستلز، جامعه شبکه‌ای محصول همگرایی سه فرآیند تاریخی انقلاب اطلاعات که ظهور جامعه شبکه‌ای را امکان‌پذیر ساخت؛ تجدید ساختار سرمایه‌داری و نهضت‌های فرهنگی دهه ۱۹۶۰ به بعد مانند فمینیسم و طرفداری از محیط‌زیست است (کاستلز،۱۹۸۹). به‌طور خلاصه شبکه‌ای از شهرهای جهانی الگوهای هسته/ پیرامونی را در اقتصاد جهانی بازتولید می‌کنند، بااین‌حال شبکه‌ای از جهانشهر و شبکه‌ای از شهر-منطقه جهانی انتظار می‌رود چنین شکاف‌هایی را کاهش دهند. به‌عبارت‌دیگر بعید نیست که شهرهای نیمه پیرامونی مانند مکزیکوسیتی، سائوپائولو و سئول به مراکز خدمات جهانی (جهانشهر) متصل باشند، بدون اینکه مراکز قدرت اصلی در اقتصاد جهانی (شهرهای جهان) داشته باشند. ازاین‌رو، انتظار می‌رود که رتبه شهرهای جهانی و جهانشهر به جای همگرایی تغییر کند (درودر[۳۰]، ۲۰۰۷).

آینده‌پژوهی[۳۱]

آنچه امروزه آینده‌پژوهی نامیده می‌شود از تحقیق در عملیات، برنامه‌ریزی ملی، مطالعات آینده، تحلیل سیستمی، تحلیل تصمیم‌گیری و مطالعات سیاست‌گذاری حاصل شده است (دبلیو بل[۳۲]، ۲۰۰۳)؛ که متمرکز بر سه بعد تکنولوژیکی، اجتماعی و جهانی بوده است (ساسان پور و همکاران، ۱۳۹۶). در زمینه آینده‌پژوهی هیچ نظریه جامعی وجود ندارد که آینده‌پژوهان در مورد آن اتفاق‌نظر داشته باشند. یکی از دلایل این است که بسیاری از آینده‌پژوهان برای مشتریان خود که اکثراً به نتایج عملی و نه نظریه‌های انتزاعی علاقه‌مندند، کار می‌کنند. دلیل دیگر این است که آینده‌پژوهان با طیف وسیعی از موضوعات سروکار دارند. هر موضوعی که در عالم به تصور درآید، شاید آینده‌ای داشته باشد و بنابراین به‌عنوان یک سوژه مطالعاتی، می‌تواند جذاب باشد. صرف‌نظر از مراجعین یا مشتریان آینده‌پژوهان و تخصص ویژه آن‌ها، باید اذعان کرد که تمامی آن‌ها لزوماً مشتاق دگرگونی اجتماعی هستند و گرچه غالباً از نظریه‌سازی برای تغییرات اجتماعی غفلت ورزیده‌اند، اما (بعضی‌اوقات به‌طور ضمنی و تلویحی) در عمل از طیف وسیعی از نظریه‌های موجود در زمینه دگرگونی اجتماعی سود برده‌اند. این نظریه‌ها شامل تئوری‌هایی از قبیل تکامل، توازن، تضاد، ادواری، کارکردی، مدیریت تعارض، فناوری یا سایر نظریه‌ها هستند. به‌علاوه، گاه‌گاهی با نظریه‌های مارکس، ماکس وبر، امیل دورکیم، الکسیس دتوکویل و بسیاری از نظریه‌پردازان علوم اجتماعی نیز در ادبیات آینده‌پژوهی روبه‌رو می‌شویم. بااین‌همه، در ارتباط با دگرگونی اجتماعی و آینده، چند دسته از نظریه‌ها (که با یکدیگر تداخل و هم‌پوشانی دارند) به موضوع جمعیت، رشد و تکامل اقتصادی می‌پردازند. این نظریه‌ها مثل نظریه میدوز و دیگران از نوع پیش‌بینی فاجعه سقوط و انحطاط می‌باشند (اسلاتر[۳۳]، ۱۹۹۶). نظریه دی بل درباره جامعه فراصنعتی (جامعه اطلاعاتی) نمونه روشن دیگری ازاین‌دست است. دی بل معتقد است که امروز هر جامعه مدرن به کمک نوآوری و خلاقیت و کنترل دگرگونی‌های اجتماعی به حیات خود ادامه می‌دهد و ازآن‌رو درصدد پیش‌بینی آینده برمی‌آید که بتواند طرح‌های خود را از پیش، طراحی و برنامه‌ریزی کند. چنین اعتقاد و التزامی به کنترل دگرگونی‌های اجتماعی، ضرورت برنامه‌ریزی و پیش‌بینی را در جامعه جا می‌اندازد (دی بل[۳۴]، ۱۹۷۶). تافلر در کتاب موج سوم (۱۹۸۱)، یادآور می‌شود که به کمک آینده‌پژوهی می‌توان از آنچه در حال شکل‌گیری است آگاه شد و بر آینده پیش رو غلبه کرد (دبلیو بل، ۲۰۰۳). بل و مائو براساس اصطلاح تصویر آینده پولاک، که مفهومی نظری و اساسی در مطالعات آینده است، معتقدند که تصویرهای آینده به اقدامات فردی و گروهی شکل می‌دهند. گرچه ممکن است گذشته، حال را مشروط و مقید کند، اما تصویرهایی از آینده سبب شکل گرفتن حال نیز می‌شود، زیرا تصویرهای آینده به اقدامات مهمی در زمان حال می‌انجامد و اساساً وضع موجود دوره آینده را به وجود

29 Network Society
30 Derudder
31 Futures studies
32 W. Bell
33 Slaughter
34 D. Bell

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]
[DOI: 10.61186/jgs.25.78.1]

می‌آورد. تئوری تصمیم‌گیری نیز شالوده بیشتر تحقیقات آینده‌گرایانه را تشکیل می‌دهد (اسلاتر[۳۵]، ۱۹۹۶). تصمیم‌گیری، خصلت عمل‌گرایی دارد و بنابراین لزوماً آینده‌گرا می‌باشد. گرایش تئوری تصمیم‌گیری این است که تصویرهای آینده واقعیت‌های اجتماعی فعلی را به‌صورت مسئله بیان کرده و مشخص کند که چه مقدار از واقعیت‌های فعلی را می‌توان به شکل کنونی آن‌ها حفظ کرده و یا چطور می‌توان با اقداماتی سنجیده، طرحی نو برای آن‌ها انداخت (هنشل[۳۶]، ۱۹۷۶).

روش تحقیق

این پژوهش به لحاظ هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش تحقیق، توصیفی- تحلیلی می است. سناریوهای ارائه شده نیز از نظر الگو، اکتشافی هستند. پس از گردآوری عامل‌ها براساس مطالعات نظری و نظرسنجی از خبرگان، پرسشنامه محقق ساخته با ۳۱ عامل در قالب ماتریس متقابل جهت امتیازدهی در اختیار کارشناس‌ها قرار گرفت. تعداد ۳۰ کارشناس به‌صورت غیراحتمالی و از نوع در دسترس انتخاب شدند. برای استخراج پیشران‌ها از نرم‌افزار میک مک و برای ساخت سناریوها از نرم‌افزار مورفول استفاده شد. جدول (۲) عامل‌های کلیدی موردمطالعه را نشان می‌دهد.

جدول (۲). عوامل کلیدی منتخب

ردیف	ابعاد	عوامل	کد
۱	سیاسی- مدیریتی	شفافیت سیاسی	Var01
۲		تمرکززدایی اداری-سیاسی	Var02
۳		خصوصی‌سازی	Var03
۴		تسهیل ورود شرکت‌های چندملیتی	Var04
۵		گسترش دیپلماسی شهری	Var05
۶		تنش‌زدایی بین‌المللی	Var06
۷		ایدئولوژی حاکم	Var07
۸		میزبانی رویدادهای جهانی	Var08
۹		تقویت نقش دروازه‌ای	Var09
۱۰		مدیریت یکپارچه	Var10
۱۱	فناوری	گسترش زیرساخت فناوری اطلاعات و ارتباطات	Var11
۱۲		تجارت الکترونیک	Var12
۱۳		پارک علم و فناوری	Var13
۱۴		بانک اطلاعاتی	Var14
۱۵		امنیت الکترونیک	Var15
۱۶		سیستم مدیریت الکترونیک	Var16
۱۷		حمل‌ونقل یکپارچه	Var17
۱۸		ترانزیت و هاب هوایی	Var18
۱۹	اقتصادی	اقتصاد چند محصولی	Var19
۲۰		جذب سرمایه‌گذاری خارجی	Var20
۲۱		استقرار مراکز مالی جهانی	Var21
۲۲		امنیت سرمایه‌گذاری	Var22
۲۳		توسعه مناطق آزاد	Var23
۲۴		بورس بین‌المللی	Var24

35 Slaughter
36 Henshel

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]
[DOI: 10.61186/jgs.25.78.1]

۲۵		خدمات بیمه‌ای، مالی و بانکی بین‌المللی	Var25
۲۶		گسترش اقتصاد دانش‌بنیان و نوآورانه	Var26
۲۷		گسترش رقابت‌پذیری اقتصادی	Var27
۲۸		برندسازی اقتصادی	Var28
۲۹		قوانین مالی مناسب	Var29
۳۰	اجتماعی	گسترش کیفیت زندگی	Var30
۳۱		توسعه سازمان‌های غیرانتفاعی	Var31

منبع: (مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۹)

تحلیل داده‌ها

روایی و پایایی تحقیق

سنجش مطلوبیت و بهینگی ماتریس تأثیرات مستقیم بعد از ۴ بار چرخش برابر با ۱۰۰ درصد جدول (۳) و حاکی از پایداری بالای پرسشنامه و پاسخ‌های آن است.

جدول (۳). عوامل کلیدی منتخب

اندازه ماتریس	تعداد چرخش	صفرها	یک‌ها	دوها	سه‌ها	احتمال‌ها	کل	پرشدگی	مطلوبیت
۳۱	۴	۱۰۵	۲۸۰	۳۱۴	۲۶۲	۰	۸۵۶	٪۸۹.۰۷	٪۱۰۰

منبع: (خروجی نرم‌افزار میک مک، ۱۳۹۹)

ارزیابی تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم

طبقه‌بندی امتیازات جدول (۴) نشان می‌دهد که به ترتیب عواملی از قبیل مدیریت یکپارچه، گسترش زیرساخت فناوری اطلاعات و ارتباطات، میزبانی رویدادهای جهانی، توسعه سازمان‌های غیرانتفاعی، تجارت الکترونیک، ایدئولوژی حاکم، امنیت سرمایه‌گذاری، بورس بین‌المللی، بانک اطلاعاتی، سیستم مدیریت الکترونیک، برندسازی اقتصادی، توسعه مناطق آزاد، ترانزیت و هاب هوایی، قوانین مالی مناسب، تمرکززدایی اداری-سیاسی، امنیت الکترونیک، خدمات بیمه‌ای، مالی و بانکی بین‌المللی دارای تأثیرگذاری مستقیم بوده‌اند، در مقابل عواملی از قبیل اقتصاد چند محصولی، جذب سرمایه‌گذاری خارجی، گسترش کیفیت زندگی، تسهیل ورود شرکت‌های چندملیتی، تنش‌زدایی بین‌المللی، تقویت نقش دروازه‌ای، خصوصی‌سازی، شفافیت سیاسی، استقرار مراکز مالی جهانی، حمل‌ونقل یکپارچه، گسترش رقابت‌پذیری اقتصادی، پارک علم و فناوری، گسترش اقتصاد دانش‌بنیان و نوآورانه و گسترش دیپلماسی شهری به ترتیب دارای بیشترین تأثیرپذیری مستقیم بودند.

جدول (۴). مجموع سطرها و ستون‌های ماتریس تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم

ردیف	عوامل	تأثیرگذاری		تأثیرپذیری	
		تأثیرگذاری	تأثیرپذیری	تأثیرگذاری	تأثیرپذیری
۱	شفافیت سیاسی	۶۰	۴۵	۱۸۹۹۴۵	۱۳۱۲۹۵
۲	تمزکزدایی اداری-سیاسی	۶۱	۲۹	۱۸۶۰۰۴	۸۲۳۲۱
۳	خصوصی‌سازی	۵۷	۶۱	۱۸۱۵۸۶	۱۹۴۱۳۱
۴	تسهیل ورود شرکت‌های چندملیتی	۶۰	۷۵	۱۸۸۲۳۲	۲۳۳۴۶۳
۵	گسترش دیپلماسی شهری	۵۹	۵۰	۱۸۲۱۹۳	۱۵۲۵۳۱
۶	تنش‌زدایی بین‌المللی	۵۵	۵۰	۱۷۱۹۵۷	۱۵۴۰۲۵
۷	ایدئولوژی حاکم	۶۶	۵۴	۲۰۲۶۶۱	۱۶۳۷۹۹
۸	میزبانی رویدادهای جهانی	۵۲	۴۷	۱۶۰۹۲۳	۱۴۳۹۸۲

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]

[DOI: 10.61186/jgs.25.78.1]

۹	تقویت نقش دروازه‌ای	۵۳	۷۲	۱۵۹۷۰۲	۲۲۷۲۹۹
۱۰	مدیریت یکپارچه	۶۹	۳۷	۲۱۳۴۸۱	۱۰۸۱۸۸
۱۱	گسترش زیرساخت ICT	۷۴	۶۴	۲۲۸۵۲۷	۱۹۷۷۴۶
۱۲	تجارت الکترونیک	۶۸	۶۷	۲۰۷۵۸۹	۲۰۹۶۰۳
۱۳	پارک علم و فناوری	۴۸	۵۶	۱۵۸۰۸۰	۱۷۶۲۴۶
۱۴	بانک اطلاعاتی	۵۶	۵۰	۱۸۱۰۰۳	۱۵۵۵۷۲
۱۵	امنیت الکترونیک	۵۸	۵۶	۱۹۰۰۸۱	۱۷۳۱۸۴
۱۶	سیستم مدیریت الکترونیک	۶۳	۵۵	۱۹۴۰۸۵	۱۶۷۱۱۲
۱۷	حمل‌ونقل یکپارچه	۲۸	۴۷	۸۱۴۶۳	۱۵۳۴۶۲
۱۸	ترانزیت و هاب هوایی	۴۲	۵۱	۱۲۲۱۲۷	۱۶۳۱۵۸
۱۹	اقتصاد چند محصولی	۴۷	۶۷	۱۳۸۵۲۹	۲۱۲۶۱۱
۲۰	جذب سرمایه‌گذاری خارجی	۴۹	۷۸	۱۴۶۵۸۷	۲۴۰۸۰۱
۲۱	استقرار مراکز مالی جهانی	۵۵	۶۷	۱۶۵۷۲۴	۲۰۹۷۵۲
۲۲	امنیت سرمایه‌گذاری	۵۹	۵۰	۱۸۸۴۹۷	۱۵۰۰۹۶
۲۳	توسعه مناطق آزاد	۵۴	۴۷	۱۶۲۴۹۸	۱۴۸۴۵۰
۲۴	بورس بین‌المللی	۵۹	۴۵	۱۸۸۷۴۳	۱۴۲۴۲۷
۲۵	خدمات بیمه‌ای و بانکی بین‌المللی	۵۳	۶۱	۱۶۹۴۴۲	۱۸۹۵۵۸
۲۶	گسترش اقتصاد دانش‌بنیان و نوآورانه	۵۴	۶۱	۱۶۶۷۰۳	۱۹۳۱۴۲
۲۷	گسترش رقابت‌پذیری اقتصادی	۶۵	۷۴	۱۹۹۱۲۳	۲۳۱۵۶۵
۲۸	برندسازی اقتصادی	۶۵	۵۸	۱۹۸۳۷۰	۱۷۹۹۰۵
۲۹	قوانین مالی مناسب	۵۸	۴۷	۱۸۱۹۲۰	۱۴۷۷۶۳
۳۰	گسترش کیفیت زندگی	۳۸	۷۰	۱۱۴۸۰۸	۲۱۴۲۳۱
۳۱	توسعه سازمان‌های غیرانتفاعی	۳۸	۳۲	۱۱۹۶۳۹	۹۲۸۰۴

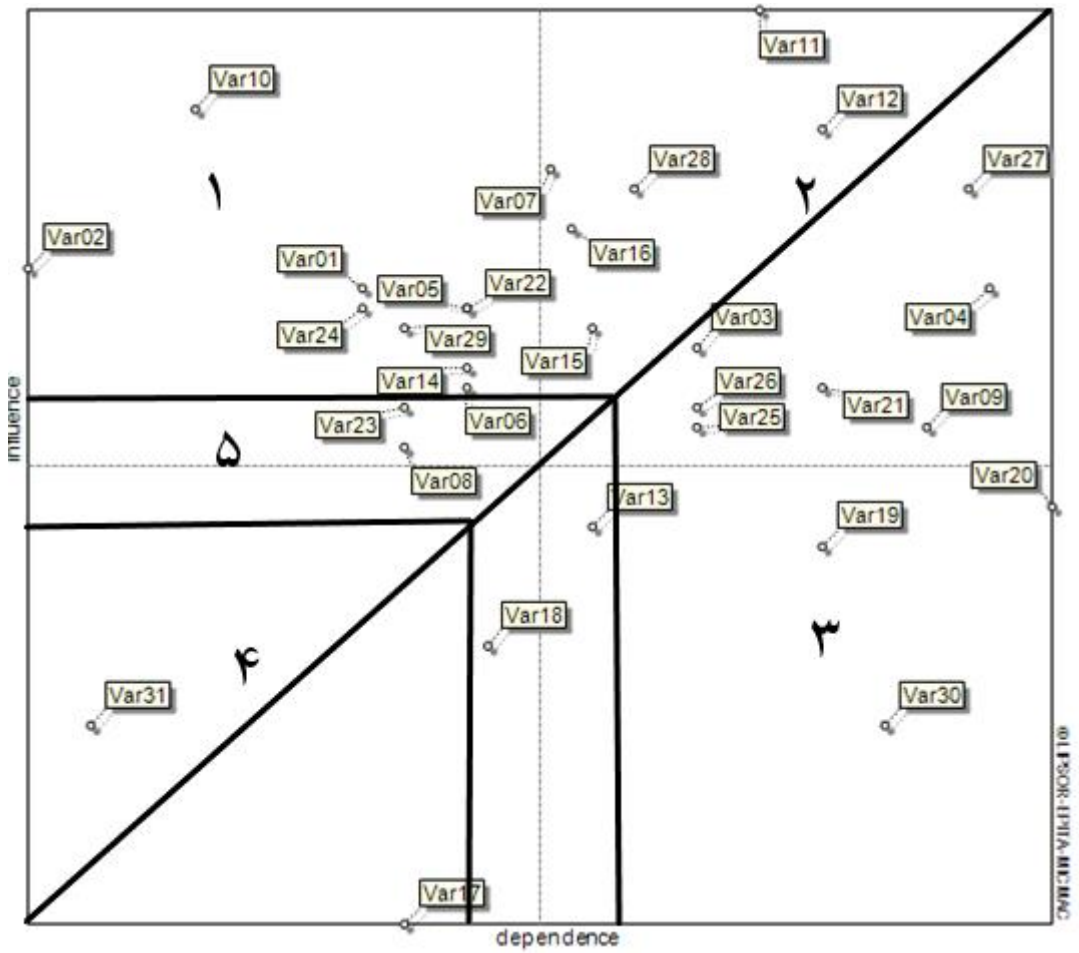
منبع: (*خروجی نرم‌افزار میک مک، ۱۳۹۹*)

وضعیت سیستم و مناطق عوامل

شیوه توزیع عوامل کلیدی در صفحه پراکندگی نشان از میزان پایداری و ناپایداری سیستم است. در سیستم‌های پایدار پراکنش متغیرها به‌صورت L انگلیسی است، برخی عامل‌ها دارای تأثیرگذاری و برخی تأثیرپذیری بالا هستند. در سیستم ناپایدار متغیرها حول محور قطری صفحه و بیشتر مواقع حالت بینابینی دارند (Godet, 2000). براساس شکل (۱) پراکنش عوامل کلیدی حول محور قطری و حاکی از ناپایداری سیستم موردمطالعه است.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]

[DOI: 10.61186/jgs.25.78.1]

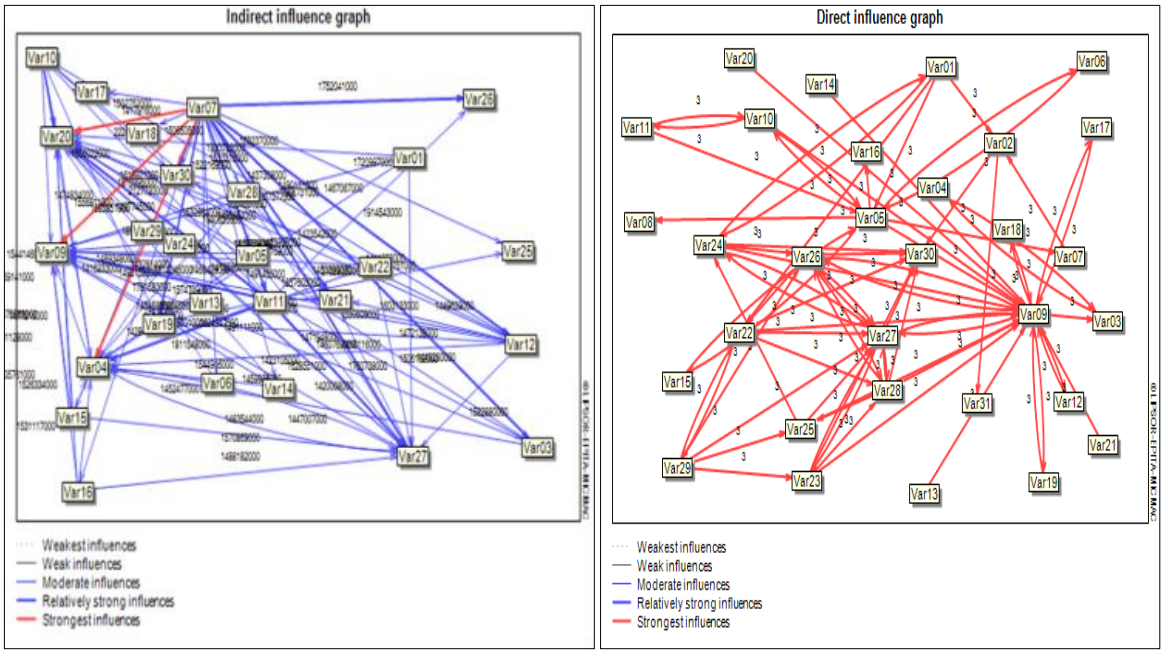

شکل (۱). وضعیت پراکنش عوامل کلیدی منبع: *(خروجی نرم‌افزار میک مک، ۱۳۹۹)*

منطقه بندی عوامل کلیدی نشان می‌دهد که شفافیت سیاسی، تمرکززدایی اداری-سیاسی، گسترش دیپلماسی شهری، مدیریت یکپارچه، بانک اطلاعاتی، قوانین مالی مناسب، بورس بین‌المللی و امنیت سرمایه‌گذاری در منطقه اول دارای بالاترین تأثیرگذاری و کمترین تأثیرپذیری است. خصوصی‌سازی، تسهیل ورود شرکت‌های چندملیتی، ایدئولوژی حاکم، تقویت نقش دروازه‌ای، گسترش زیرساخت فناوری اطلاعات و ارتباطات، تجارت الکترونیک، سیستم مدیریت الکترونیک، خدمات بیمه‌ای، مالی و بانکی بین‌المللی، گسترش اقتصاد دانش‌بنیان و نوآورانه، گسترش رقابت‌پذیری اقتصادی و برندسازی اقتصادی در منطقه دوم قرار دارد. عوامل منطقه دو شامل عوامل دو وجهی هستند. این عامل‌ها دارای بالاترین تأثیرگذاری و تأثیرپذیری هستند که به لحاظ ماهیت غیرپایدار هستند. هرگونه اقدام بر روی این عامل‌ها پیامدهایی بر دیگر متغیرها دارد. این امر باعث بازخورد به عامل‌های دووجهی می‌شود که منجر به تقویت یا کاهش اثرگذاری در سایر عامل‌ها می‌شوند. تعداد کمی از عامل‌های دووجهی باعث پایداری سیستم می‌شوند. در واقع در یک سیستم ناپایدار هر عاملی هم تأثیرگذار و هم تأثیرپذیر است و هرگونه اقدام تأثیری بر سایر عامل‌ها دارد. منطقه سه بیانگر عوامل کلیدی تأثیرپذیر یا نتایج است. این عامل دارای تأثیرگذاری کمتر و بیشترین تأثیرپذیری هستند که به‌وسیله عامل‌های منطقه ۱ و ۲ تحت تأثیر قرار می‌گیرند. عامل‌های اقتصاد چند محصولی، جذب سرمایه‌گذاری خارجی و گسترش کیفیت زندگی در منطقه سوم قرار دارد. منطقه ۴ بیانگر عامل‌های با کمترین تأثیرگذاری و کمترین تأثیرپذیری (نزدیک به صفر) را نشان می‌دهد. این عامل‌ها متشکل از روندهای مشخص یا عواملی هستند که نسبتاً به سیستم متصل نیستند و روابط بسیار کمی با آن دارند و به دلیل توسعه نسبتاً مستقل آن‌ها در آینده سیستم تعیین‌کننده نیستند، در نتیجه می‌توان از تحلیل آن‌ها را کنار گذاشت. عامل‌های توسعه سازمان‌های غیرانتفاعی و حمل‌ونقل یکپارچه در منطقه ۴ قرار دارند. منطقه پنج عوامل کلیدی تأثیرگذار و تأثیرپذیر متوسط را نشان

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]
[DOI: 10.61186/jgs.25.78.1]

می‌دهد. در مورد این عوامل کلیدی هیچ‌گونه نظری نمی‌توان داد. عامل‌های میزبانی رویدادهای جهانی، ترانزیت و هاب هوایی، پارک علم و فناوری و توسعه مناطق آزاد در منطقه پنج قرار دارد. علاوه بر نقشه تأثیرگذاری، نرم‌افزار میک مک نمودار رابطه‌های بین متغیرها را در مقیاس‌های تأثیر خیلی قوی تا ضعیف ارائه داده است. شکل (۲) به ترتیب شمایی از مقیاس ۱۰ درصد عامل‌ها را نمایش می‌دهد.

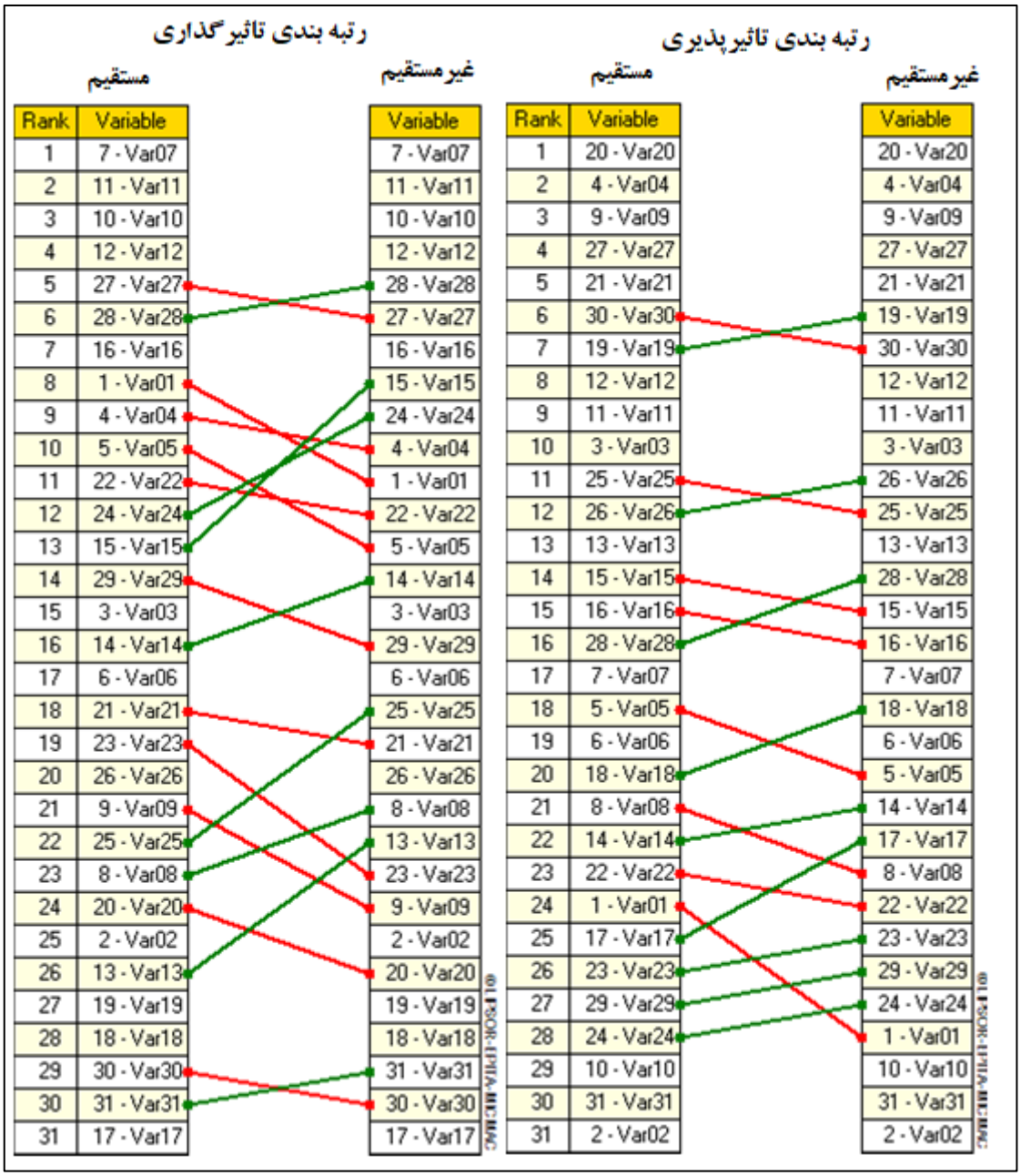
شکل (۲). شدت روابط بین عوامل کلیدی (سمت راست: روابط مستقیم و سمت چپ: روابط غیرمستقیم)

منبع: (*خروجی نرم‌افزار میک مک، ۱۳۹۹*)

شناسایی نیروهای پیشران

متغیرهای تأثیرگذار آن متغیرهایی هستند که دارای بیشترین تأثیر در تکامل یک سیستم هستند. در مقابل متغیرهای تأثیرپذیر آن متغیرهایی هستند که نسبت به تکامل سیستم بسیار حساس هستند. اگرچه ماتریس تأثیرات مستقیم نقش مهمی در شناسایی متغیرهای تأثیرگذار و تأثیرپذیر دارد، در نظر گرفتن روابط غیرمستقیم برای شناسایی متغیرهای پنهان نیز بسیار حائز اهمیت است. بااین‌حال رتبه‌بندی عوامل کلیدی نقش مهمی در شناسایی مهم‌ترین نیروهای پیشران به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم دارد. شکل (۳) رتبه‌بندی تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم و غیرمستقیم عامل‌ها را نشان می‌دهد. ستون سمت چپ تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم و ستون سمت راست تأثیرپذیری مستقیم و غیرمستقیم را نشان می‌دهد. رتبه‌بندی تأثیرگذاری مستقیم عامل‌های نشان می‌دهد که ده عامل برتر به‌عنوان نیروی پیشران عبارت‌اند از عامل‌های ایدئولوژی حاکم، مدیریت یکپارچه، گسترش زیرساخت فناوری اطلاعات و ارتباطات، تجارت الکترونیک، گسترش رقابت‌پذیری اقتصادی، برندسازی اقتصادی، سیستم مدیریت الکترونیک، شفافیت سیاسی، تسهیل ورود شرکت‌های چندملیتی، گسترش دیپلماسی شهری ده عامل برتر به‌عنوان تأثیرگذاری و عامل‌های جذب سرمایه‌گذاری خارجی، تسهیل ورود شرکت‌های چندملیتی، تقویت نقش دروازه‌ای، گسترش رقابت‌پذیری اقتصادی و استقرار مراکز مالی جهانی گسترش کیفیت زندگی، اقتصاد چند محصولی، تجارت الکترونیک، گسترش زیرساخت فناوری اطلاعات و ارتباطات، خصوصی‌سازی به‌عنوان ده عامل تأثیرپذیر مستقیم انتخاب می‌شوند.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]
[DOI: 10.61186/jgs.25.78.1]

Rank	Variable	Variable
1	7 - Var07	7 - Var07
2	11 - Var11	11 - Var11
3	10 - Var10	10 - Var10
4	12 - Var12	12 - Var12
5	27 - Var27	28 - Var28
6	28 - Var28	27 - Var27
7	16 - Var16	16 - Var16
8	1 - Var01	15 - Var15
9	4 - Var04	24 - Var24
10	5 - Var05	4 - Var04
11	22 - Var22	1 - Var01
12	24 - Var24	22 - Var22
13	15 - Var15	5 - Var05
14	29 - Var29	14 - Var14
15	3 - Var03	3 - Var03
16	14 - Var14	29 - Var29
17	6 - Var06	6 - Var06
18	21 - Var21	25 - Var25
19	23 - Var23	21 - Var21
20	26 - Var26	26 - Var26
21	9 - Var09	8 - Var08
22	25 - Var25	13 - Var13
23	8 - Var08	23 - Var23
24	20 - Var20	9 - Var09
25	2 - Var02	2 - Var02
26	13 - Var13	20 - Var20
27	19 - Var19	19 - Var19
28	18 - Var18	18 - Var18
29	30 - Var30	31 - Var31
30	31 - Var31	30 - Var30
31	17 - Var17	17 - Var17

Rank	Variable	Variable
1	20 - Var20	20 - Var20
2	4 - Var04	4 - Var04
3	9 - Var09	9 - Var09
4	27 - Var27	27 - Var27
5	21 - Var21	21 - Var21
6	30 - Var30	19 - Var19
7	19 - Var19	30 - Var30
8	12 - Var12	12 - Var12
9	11 - Var11	11 - Var11
10	3 - Var03	3 - Var03
11	25 - Var25	26 - Var26
12	26 - Var26	25 - Var25
13	13 - Var13	13 - Var13
14	15 - Var15	28 - Var28
15	16 - Var16	15 - Var15
16	28 - Var28	16 - Var16
17	7 - Var07	7 - Var07
18	5 - Var05	18 - Var18
19	6 - Var06	6 - Var06
20	18 - Var18	5 - Var05
21	8 - Var08	14 - Var14
22	14 - Var14	17 - Var17
23	22 - Var22	8 - Var08
24	1 - Var01	22 - Var22
25	17 - Var17	23 - Var23
26	23 - Var23	29 - Var29
27	29 - Var29	24 - Var24
28	24 - Var24	1 - Var01
29	10 - Var10	10 - Var10
30	31 - Var31	31 - Var31
31	2 - Var02	2 - Var02

شکل (۳). رتبه‌بندی تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم و غیرمستقیم

منبع: (*خروجی نرم‌افزار میک مک، ۱۳۹۹*)

سناریوهای پیش رو

در این قسمت هرکدام از پیشران‌های استخراج شده در چهار حالت (بدبینانه، بینابین، خوش‌بینانه و ایده‌آل) فرضیه‌سازی می‌شوند تا در اختیار کارشناس‌ها قرار گیرند تا از نظر احتمال وقوع مورد ارزیابی قرار گیرند جدول (۵).

جدول (۵). لیست گمانه‌ها

پیشران‌ها	گمانه بدبینانه (۱)	گمانه بینابین (۲)	گمانه خوش‌بینانه (۳)	گمانه ایده‌آل (۴)	کد
ایدئولوژی حاکم	تشدید ۴۰ درصدی ایدئولوژی حاکم	اصلاح ۲۰ درصدی ایدئولوژی حاکم	اصلاح ۴۰ درصدی ایدئولوژی حاکم	اصلاح ۸۰ درصدی ایدئولوژی حاکم	**ID**
مدیریت یکپارچه	تشدید ۴۰ درصدی مدیریت سنتی	توسعه ۲۰ درصدی مدیریت یکپارچه	توسعه ۴۰ درصدی مدیریت یکپارچه	توسعه ۸۰ درصدی مدیریت یکپارچه	**M**

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]

[DOI: 10.61186/jgs.25.78.1]

گسترش زیرساخت فاوا	تشدید ۴۰ درصدی محدودیت گسترش زیرساخت فاوا	توسعه ۲۰ درصدی زیرساخت فاوا	توسعه ۴۰ درصدی زیرساخت فاوا	توسعه ۸۰ درصدی در زیرساخت فاوا	**IC**
تجارت الکترونیک	محدودیت ۴۰ درصدی تجارت الکترونیک	توسعه ۲۰ درصدی تجارت الکترونیک	توسعه ۴۰ درصدی تجارت الکترونیک	توسعه ۸۰ درصدی تجارت الکترونیک	**ET**
گسترش رقابت‌پذیری اقتصادی	تشدید ۴۰ درصدی انحصار اقتصادی	توسعه ۲۰ درصدی رقابت‌پذیری اقتصادی	توسعه ۴۰ درصدی رقابت‌پذیری اقتصادی	توسعه ۸۰ درصدی رقابت‌پذیری اقتصادی	**EC**
برندسازی اقتصادی	تشدید ۴۰ درصدی عدم برندسازی	گسترش ۲۰ درصدی برندسازی	گسترش ۴۰ درصدی برندسازی	گسترش ۸۰ درصدی برندسازی	**EB**
سیستم مدیریت الکترونیک	تشدید ۴۰ درصدی ممانعت از توسعه سیستم مدیریت الکترونیک	توسعه ۲۰ درصدی سیستم مدیریت الکترونیک	توسعه ۴۰ درصدی سیستم مدیریت الکترونیک	توسعه ۸۰ درصدی سیستم مدیریت الکترونیک	**EM**
شفافیت سیاسی	تشدید ۴۰ درصدی عدم شفافیت سیاسی	گسترش ۲۰ درصدی شفافیت سیاسی	گسترش ۴۰ درصدی شفافیت سیاسی	توسعه ۸۰ درصدی شفافیت سیاسی	**P**
تسهیل ورود شرکت‌های چندملیتی	تشدید ۴۰ درصدی ممانعت ورود شرکت‌های چندملیتی	تسهیل ۲۰ درصدی ورود شرکت‌های چندملیتی	تسهیل ۴۰ درصدی ورود شرکت‌های چندملیتی	تسهیل ۸۰ درصدی ورود شرکت‌های چندملیتی	**IN**
گسترش دیپلماسی شهری	تشدید ۴۰ درصدی عدم وجود دیپلماسی شهری	توسعه ۲۰ درصدی دیپلماسی شهری	توسعه ۴۰ درصدی دیپلماسی شهری	توسعه ۸۰ درصدی دیپلماسی شهری	**UD**

منبع: (*خروجی نرم‌افزار میک مک، ۱۳۹۹*)

پس از نظرسنجی از کارشناس‌ها نسبت به احتمال وقوع هرکدام از گمانه‌ها، داده‌های گردآوری شده وارد نرم‌افزار مورفول می‌شوند تا مورد تحلیل قرار گیرند. در شکل (۴) برای هرکدام از گمانه‌ها مجموع احتمال وقوع ارائه شده است. امتیاز کارشناس‌ها برای پیشران‌های ایدئولوژی، مدیریت، تجارت الکترونیک، گسترش زیرساخت فاوا، برندسازی اقتصادی، پیاده‌سازی سیستم مدیریت الکترونیک، کارشناس‌ها برای گمانه بینابین بیشتر است. در مقابل از نظر گسترش رقابت‌پذیری اقتصادی، شفافیت سیاسی، تسهیل ورود شرکت‌های چندملیتی و گسترش دیپلماسی شهری گمانه بدبینانه دارای امتیاز بیشتری می‌باشد.

Table of scenarios

Domains	Variables	Hypotheses				
		H1	H2	H3	H4	H5
Dom01	ايدئولوژي	ID1 30 %	ID2 40 %	ID3 20 %	ID4 10 %	(ايدئولوژي) ? 0 %
Dom02	مديريت	M1 20 %	M2 40 %	M3 10 %	M4 5 %	(مديريت) ? 0 %
Dom03	زيرساخت فاوا	IC1 30 %	IC2 40 %	IC3 10 %	IC4 5 %	(زيرساخت فاوا) ? 0 %
Dom04	تجارت	ET1 30 %	ET2 50 %	ET3 10 %	ET4 5 %	(تجارت) ? 0 %
Dom05	رقابت پذيري	EC1 40 %	EC2 30 %	EC3 20 %	EC4 10 %	(رقابت پذيري) ? 0 %
Dom06	برندسازي	EB1 30 %	EB2 40 %	EB3 10 %	EB4 5 %	(برندسازي) ? 0 %
Dom07	مديريت الکترونيک	EM1 30 %	EM2 40 %	EM3 10 %	EM4 5 %	(مديريت الکترونيک) ? 0 %
Dom08	شفافيت	P1 50 %	P2 30 %	P3 10 %	P4 5 %	(شفافيت) ? 0 %
Dom09	تسهيل	IN1 40 %	IN2 30 %	IN3 20 %	IN4 10 %	(تسهيل) ? 0 %
Dom10	ديپلماسي	UD1 40 %	UD2 30 %	UD3 20 %	UD4 10 %	(ديپلماسي) ? 0 %

© LIPSOR-EPITA-MORPHOL

شکل (۴). احتمال درصدی وقوع سناریوها

منبع: (*خروجی نرم‌افزار میک مک، ۱۳۹۹*)

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]

[DOI: 10.61186/jgs.25.78.1]

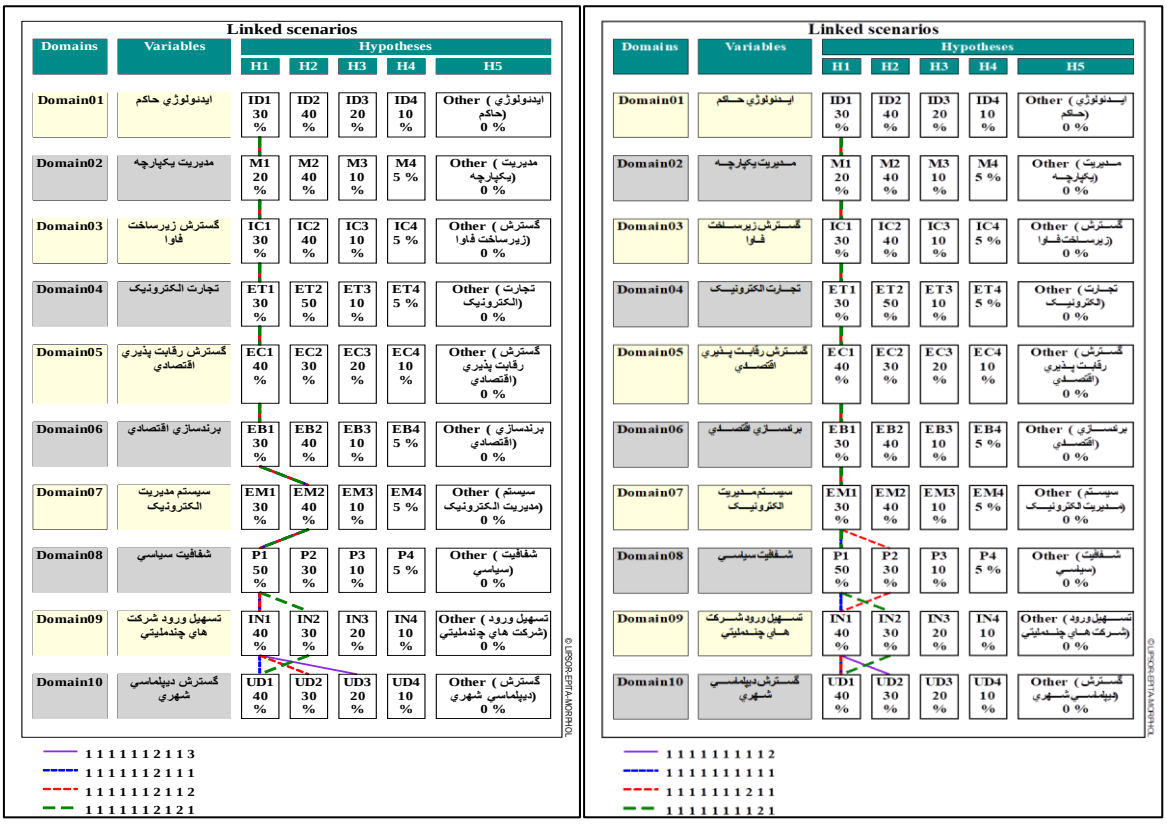
برای انتخاب سناریوها از امتیاز اینرسی (Inertie) یا همان میزان مقاومت سناریوها به تغییرات مثبت و منفی استفاده می‌شود. از میان سناریوها، ۸ سناریو دارای امتیاز متفاوت و بقیه سناریوها دارای شباهت می‌باشند که از تحلیل حذف می‌شوند جدول (۶).

جدول (۶). امتیاز اینرسی هشت سناریوی برتر

شماره سناریو	امتیاز اینرسی
سناریوی اول	۶.۳۴
سناریوی دوم	۶.۲۸
سناریوی سوم	۵.۹۸
سناریوی چهارم	۵.۸۲
سناریوی پنجم	۵.۲۶
سناریوی ششم	۳.۸۶
سناریوی هفتم	۲.۷۸
سناریوی هشتم	۲.۱۹

منبع: (*خروجی نرم‌افزار میک مک، ۱۳۹۹*)

در نهایت ارتباط ۸ سناریوی برتر در شکل (۵) ارائه شده است. هرکدام از عامل در هرکدام از سناریوها با رنگ متفاوتی به هم متصل شده‌اند. اعداد زیر شکل نیز شماره هرکدام از متغیرها را نشان می‌دهد.

شکل (۵). ارتباط عامل‌ها در هرکدام از سناریوهای منتخب (سمت راست: ۴ سناریوی اول؛ سمت چپ: ۴ سناریوی دوم)

منبع: (*خروجی نرم‌افزار میک مک، ۱۳۹۹*)

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]

[DOI: 10.61186/jgs.25.78.1]

چهار سناریوی اول با بالاترین امتیاز اینرسی دارای بالاترین احتمال وقوع هستند. سناریوی اول با امتیاز اینرسی ۶.۳۴ دارای ۹ گمانه بدبینانه (تشدید ۴۰ درصدی ایدئولوژی حاکم، تشدید ۴۰ درصدی مدیریت سنتی، تشدید ۴۰ درصدی محدودیت گسترش زیرساخت فاوا، محدودیت ۴۰ درصدی تجارت الکترونیک، تشدید ۴۰ درصدی انحصار اقتصادی، تشدید ۴۰ درصدی عدم برندسازی، تشدید ۴۰ درصدی ممانعت از سیستم مدیریت الکترونیک، تشدید ۴۰ درصدی عدم شفافیت سیاسی، تشدید ۴۰ درصدی ممانعت ورود شرکت‌های چندملیتی) و یک گمانه بینابین (توسعه ۲۰ درصدی دیپلماسی شهری) وجود دارد. سناریوی دوم با امتیاز اینرسی ۶.۲۸ دارای ده گمانه بدبینانه (تشدید ۴۰ درصدی ایدئولوژی حاکم، تشدید ۴۰ درصدی مدیریت سنتی، تشدید ۴۰ درصدی محدودیت گسترش زیرساخت فاوا، محدودیت ۴۰ درصدی تجارت الکترونیک، تشدید ۴۰ درصدی انحصار اقتصادی، تشدید ۴۰ درصدی عدم برندسازی، تشدید ۴۰ درصدی ممانعت از سیستم مدیریت الکترونیک، تشدید ۴۰ درصدی عدم شفافیت سیاسی، تشدید ۴۰ درصدی ممانعت ورود شرکت‌های چندملیتی و تشدید ۴۰ درصدی عدم وجود دیپلماسی شهری) است. سناریوی سوم با امتیاز اینرسی ۵.۹۸ دارای ۹ گمانه بدبینانه و تنها یک گمانه بینابین است که مربوط به توسعه ۲۰ درصدی شفافیت سیاسی قرار دارد. سناریوی چهارم نیز با امتیاز اینرسی ۵.۸۲ دارای ۹ گمانه بدبینانه و یک گمانه بینابین که مربوط به توسعه ۲۰ درصدی تسهیل شرکت‌های چندملیتی است. اطلاعات سایر سناریوها نیز در جدول (۷) ارائه شده است.

جدول (۷). مشخصات سناریوها

ردیف	سناریو	مشخصات
۱	سناریوی اول	۹ گمانه بدبینانه و یک گمانه بینابین (توسعه ۲۰ درصدی دیپلماسی شهری)
۲	سناریوی دوم	۱۰ گمانه بدبینانه
۳	سناریوی سوم	۹ گمانه بدبینانه و یک گمانه بینابین (توسعه ۲۰ درصدی شفافیت سیاسی)
۴	سناریوی چهارم	۹ گمانه بدبینانه و یک گمانه بینابین (تسهیل ۲۰ درصدی ورود شرکت‌های چندملیتی)
۵	سناریوی پنجم	۸ گمانه بدبینانه، یک گمانه بینابین (توسعه ۲۰ درصدی سیستم مدیریت الکترونیک) و یک گمانه خوش‌بینانه (توسعه ۴۰ درصدی دیپلماسی شهری)
۶	سناریوی ششم	۹ گمانه بدبینانه و یک گمانه بینابین (توسعه ۲۰ درصدی سیستم مدیریت الکترونیک)
۷	سناریوی هفتم	۸ گمانه بدبینانه و ۲ گمانه بینابین (توسعه ۲۰ درصدی سیستم مدیریت الکترونیک و توسعه ۲۰ درصدی دیپلماسی شهری)
۸	سناریوی هشتم	۸ گمانه بدبینانه و ۲ گمانه بینابین (توسعه ۲۰ درصدی سیستم مدیریت الکترونیک و تسهیل ۲۰ درصدی ورود شرکت‌های چندملیتی)

منبع: (*خروجی نرم‌افزار میک مک، ۱۳۹۹*)

نتیجه‌گیری

جهانی‌شدن به‌عنوان واقعیت عصر حاضر و مهم‌ترین فرایند عصر سرمایه‌داری فراصنعتی، محرک رقابتی شدن فعالیت‌های تجاری و خدماتی فراقلمروی مستقر در شهرها شده است. در این روند بسیاری از مناطق شهری، به‌عنوان مکان‌های راهبردی توسعه معاصر، در یک منازعه رقابتی مداوم، به دنبال کسب موقعیت بهتر در شبکه شهرهای جهانی می‌باشند تا بتوانند براساس آن فرصت‌های سرمایه‌گذاری پیش روی خود را افزایش دهند. شدت یافتن رقابت میان شهرها در مقیاس جهانی و ایجاد توان رقابتی در شهرها برای ایفای نقش بهتر در تقسیم کار جهانی یکی از دغدغه‌های اصلی مقامات بلندپایه سیاسی و اقتصاددانان شهری است. در عصر جهانی‌شدن تعداد اندکی از شهرهای بزرگ به مراکز مالی در مقیاس جهانی تبدیل شده‌اند. در این وضعیت تعداد روزافزونی از شهرها نیز برای جلب سرمایه خارجی، گردشگری بین‌المللی و مشارکت فعال‌تر در تقسیم کار جهانی با یکدیگر به رقابت برخواسته‌اند و سرنوشت تعداد روزافزونی از کشورها از نظر توسعه اقتصادی به توان رقابتی مراکز شهری آن‌ها وابسته شده است. پس تهران نیز نباید از این شبکه دور بماند و سیاست‌های کشور مانع از آن گردد تا از ظرفیت‌هایی که در آن گردآمده‌اند استفاده لازم را برای مطرح شدن در سطح جهانی ببرد.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]

[DOI: 10.61186/jgs.25.78.1]

پذیرش این امر در گرو تعدیل گفتمان حاکم بر کشور و قبول معیارها و موازین بین‌المللی و ایجاد فضای مناسب برای جذب شرکت‌های فراملیتی به‌عنوان شبکه‌سازان شبکه شهرهای جهانی و سرمایه‌گذاران خارجی است و برای این کار، نه‌تنها باید به ایجاد فضای مناسب از طریق ایجاد امنیت و قوانین و مقررات با ثبات و مناسب پرداخت، بلکه باید به سیاست‌های تشویقی در بازار پررقابت سرمایه نیز روی آورد تا بتوان با جذب سرمایه زمینه‌های رشد و ارتقای زندگی اقتصادی مردم را هم فراهم نمود. هرقدر رقابت‌پذیری کشوری در سطح جهان بالاتر باشد، آن کشور از ادغام در اقتصاد جهانی به‌واسطه دسترسی سهل‌تر به بازارهای خارجی بیشتر منتفع خواهد شد. برعکس کشوری که از قدرت رقابت‌پذیری پائین تری برخوردار باشد نه‌تنها از ادغام در اقتصاد جهانی منتفع نمی‌گردد بلکه متضرر هم می‌شود. ازاین‌رو لازم است تا با تعدیل در دیدگاه‌ها و ایدئولوژی حاکم و پی‌ریزی مناسبات سیاسی نوین و کارآمد متکی بر اصل تنش‌زدایی در روابط بین‌المللی و همین‌طور گسترش دیپلماسی شهری با سایر مناطق شهری جهانی یک پلتفرم برای پیوستن به این شبکه جهانی تدارک دید.

بنابراین، تحقق چشم‌انداز توسعه رقابتی نیاز به تصمیم‌گیرندگان کلیدی دارد تا برای دستیابی به یک درک جمعی از اینکه چگونه رقابت برای آینده با آنچه در گذشته انجام می‌شود متفاوت خواهد بود و یک دیدگاه قابل‌قبول در مورد جایی که فرصت‌ها ایجاد می‌شوند. ناپایداری سیستم شهر منطقه تهران و سناریوهای بدبینانه پیش روی آن اهمیت این امر را بیش‌ازپیش کرده است و نیازمند در نظر گرفتن رویکردها اساسی نسبت به پیشران‌های استخراجی و پیاده‌سازی آن‌ها متناسب با شرایط جغرافیایی، اجتماعی-اقتصادی و زیست‌محیطی بومی است.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

نویسندگان اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت نموده‌اند و این موضوع مورد تأیید همه آن‌هاست.

مشارکت نویسندگان

جمع‌آوری داده‌ها:. تاج الدین کرمی، تهیه گزارش پژوهش: هانیه اسدزاده تحلیل داده‌ها: فرزانه ساسانپور و علی شماعی

مشارکت نویسندگان در مقاله مستخرج از پایان‌نامه تقریباً به شکل زیر باشد:

نویسنده اول: تهیه و آماده‌سازی نمونه‌ها، انجام آزمایش و گردآوری داده‌ها، انجام محاسبات، تجزیه‌وتحلیل آماری داده‌ها، تحلیل و تفسیر اطلاعات و نتایج، تهیه پیش‌نویس مقاله

نویسنده دوم: استاد راهنمای پایان‌نامه، طراحی پژوهش، نظارت بر مراحل انجام پژوهش، بررسی و کنترل نتایج، اصلاح، بازبینی و نهایی‌سازی مقاله

نویسنده سوم: استاد مشاور پایان‌نامه، مشارکت در طراحی پژوهش، نظارت بر پژوهش، مطالعه و بازبینی مقاله

نویسنده چهارم: استاد مشاور پایان‌نامه، مشارکت در طراحی پژوهش، نظارت بر پژوهش، مطالعه و بازبینی مقاله

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

حامی مالی (اگر حامی مالی ندارید می‌توانید درج فرمایید این پژوهش حامی مالی ندارد.)

مقاله حاضر با حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه ..... انجام شد.

حمایت مالی از این پژوهش از طرف دانشگاه ..... دانشکده ..... در قالب پژوهانهٔ پایان‌نامه دانشجویی نویسنده اول و همچنین پژوهانهٔ برای سایر نویسندگان انجام شده است.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]

[DOI: 10.61186/jgs.25.78.1]

منابع

ساسان پور فرزانه؛ حاتمی افشار و بابایی شایان (۱۳۹۶)؛ آینده‌پژوهی حباب شهرنشینی در کلان‌شهر تهران، *نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، ۱۷(۴۷)،۴۲-۷۶.

Albrow M (1996) *The Golden Age: State and Society Beyond Modernity*. Cambridge: Polity.

Amadi, Luke. (2020). Globalization and the changing liberal international order: A review of the literature, Research in Globalization, *RESGLO*-100015; No of Pages 9. http://dx.doi.org/10.1016/j.resglo.2020.100015.

Badi'i Azandahi, Marjan; Sharifi Razavi, Majid; and MirAhmadi, Fatemeh Sadat (2013). The Political Reflections of Globalization on the Shanghai Cooperation Organization. *Journal of Applied Research in Geographical Sciences*, 14 (32): 205-229. *(In Persian)*

Beck U (2000) What is Globalisation? Cambridge: Polity.

Bell, D. (1976). "*The Coming of Post-Industrial Society* (1973)". New York: Basic Book.

Bell, W. (2003*). Foundations of Futures Studies: History, Purposes, and Knowledge* (Vol. 1). New Brunswick. NJ: Transaction Publishers.

Borja, J. and Castells, M. (1997) *Local and Global Management of Cities in the Information Age*, Earths can Publications Limited.

Breul Moritz (2019) Cities in 'multiple globalizations': insights from the upstream oil and gas World City Network, *Regional Studies, Regional Science*, 6:1, 25-31, DOI: 10.1080/21681376.2018.1564628.

Castells, M. (1989), *The Informational City*. Oxford: Blackwell.

Castells, M. (1996). *The Rise of the Network Society*. Oxford: Blackwell.

Derudder. Ben, (2007). *The mismatch between concepts and evidence in the study of a global urban network*, published 2007 by Routledge.

Friedman TL (1999) *The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalization*. New York: Farrar, Strauss and Giroux.

Friedman, T. (2005). *The World is Flat: A Brief History of the Twenty-First Century*. New York: Farrar, Straus and Giroux.

Friedmann,J.(1986).The World City Hypothesis.*Development and Change*,17(1),69–83.

Giddens, A. (1999). *Runaway World: How Globalization is Reshaping our Lives*. London: Profile.

Godet, M, (2000), The art of scenarios and strategic planning: tools and pitfalls,Technol. Forecast. *Soc*. Chang. 65, 3-22.

Hall, P. (2001). *Global City-Regions in the Twenty-first Century. In A. J. Scott (Ed.), Global City-Regions. Trends, Theory, Policy*. New York: Oxford University Press.

Harvey, David. (1989), T*he Condition of post modernity, An Inquiry into the Origins of Cultural Chang*, OXFORD, Blackwell.

Henshel, R. L. (1976). "*On The Future of Social Prediction*". Indianapolis, IN: Bobbs-Merrill.

https://foreignpolicy.com/?s=globalization.

International Monetory Forum (IMF). (2002). *Globalization: Threat or opportunities*. Retrieved from https://www.imf.org /external/np/exr/ib/2000/041200to. htm#II.

Lash, S., & Urry, J. (1994). *Economies of signs and space*. London: SAGE Publications Ltd.

Lee, K., Wong, H., Low, K. (2007); *Social Polarisation and Poverty in the Global City: The Case of Hong Kong*, China Report; 43; 1.

Oatley, Nick,(1998). *Cities, Economic Competition and Urban Policy*, University of the West of England, UK.

Sasanpour, Farzaneh; Hatami Afshar; and Babaei Shayan (2017). Futurology of Urbanization Bubble in Tehran Metropolis. *Journal of Applied Research in Geographical Sciences*, 17 (47): 42-76.

Sassen, S. (1991) *The Global City. Princeton*, NJ: Princeton University Press.

Sassen, S. (1994) *Cities in a World Economy*, Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.

Scott, A., J., Agnew, J., Soja, E. W. and Storper, M. (1996). *Global City-Regions: An Overview*. Retrieved from http://www.lse.ac.uk/ geographyAndEnvironment/ whosWho/profiles/Michael%20Storper/pdf/GlobalCityRegions.pdf.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]

[DOI: 10.61186/jgs.25.78.1]

Slaughter, R. A. (1996), *New Thinking for a New Millennium: The Knowledge Base of Futures Studies (Futures and Education Series)*, Routledge (May 8, 1996).

Taylor. Peter (2010), Specification of the World City Network, *Geographical Analysis*, Vol. 33, No. (2) 181 – 194.

Tomlinson, J. (1999). *Globalization and Culture*. Chicago: University of Chicago Press.

Waters M (1995) *Globalisation: Key ideas*. London: Routledge.

World Bank (2009), '*World development report 2009: reshaping economic geography'*, Washington, DC: World Bank.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]

[DOI: 10.61186/jgs.25.78.1]